

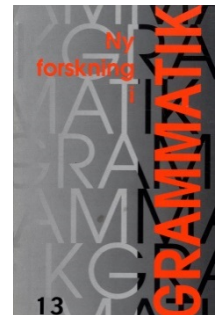
Ny Forskning i Grammatik

Titel: "Maybe she thinks you'll marry her"
Et litterært blik på Hallidays modalitetsbegreb

Forfatter: Nina Nørgaard

Kilde: P. Durst-Andersen, L. Falster Jakobsen, H. Jansen, J. Pedersen & E. Strudsholm (red.). *Ny Forskning i Grammatik* 13, 2006, s. 199-214

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Forfatterne og Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet. 2006

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af *Ny Forskning i Grammatik* (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

“Maybe she thinks you’ll marry her”

Et litterært blik på Hallidays modalitetsbegreb

Nina Nørgaard

1. Indledning

Denne artikel udspringer fra mit arbejde med Hallidays Systemisk Funktionelle Lingvistik (SFL) og dens anvendelse i litterær analyse (Nørgaard 2003). I dette arbejde viste modalitet sig at være et yderst relevant analyseredskab til at forankre den litterære analyse solidt i tekstens sproglige udtryk, men samtidig afslørede det konkrete analysearbejde forskellige problemfelter i Hallidays behandling af modalitet. Jeg vil i denne artikel kort præsentere Hallidays modalitetsbegreb og demonstrere dets anvendelighed i litterær analyse. Formålet med mit indlæg er dobbelt, da jeg ud over praktisk analyse af en litterær tekst vil benytte mine litterære data som oplæg til en kritisk diskussion af visse aspekter af Hallidays modalitetsbegreb – herunder hans såkaldte ‘modalitetsmetaforer’ samt ‘usuality’ som en modal kategori.¹

2. Hallidays modalitetsbegreb

Modalitet anskues i SFL som en ressource, hvormed vi skaber interpersonel betydning, idet modalitet udtrykker afsenderens holdning til det sagte i en meget bred forstand. Ifølge Halliday er modalitet det, der ligger mellem positiv og negativ polaritet, dvs. mellem *yes* og *no* samt mellem *do* og *don’t*. Mellem de polære udsagn: *She is tired* og *She is not tired* har vi således modale udsagn så som *She may be tired*, *She is certainly tired*, *She ought to be tired*, osv. Der opereres inden for SFL med fire overordnede modalitetskategorier, ‘probability’, ‘usuality’, ‘obligation’ og

1. Jeg vil gerne takke Carl Bache samt deltagerne i Sixtusseminaret 2005 for konstruktiv respons på mit indlæg.

‘inclination’, der hver især knytter sig til sprogets overordnede ytringsfunktioner. Således er ‘probability’ og ‘usuality’ de to typer modalitet, der forekommer i udvekslingen af information (*I may do the cooking, I always do the cooking*), hvorimod ‘obligation’ og ‘inclination’ udgør den modalitet, vi ser i udvekslingen af ‘goods & services’ (*I must do the cooking, I’m determined to do the cooking*). I SFL-terminologien kategoriseres ‘probability’ og ‘usuality’ som ‘modalization’,² mens ‘obligation’ og ‘inclination’ kaldes ‘modulation’.³

Som skitseret ovenfor er Hallidays modalitsopfattelse altså på overfladen forholdsvis enkel og let operationaliserbar. På detailplanet kompliceres den imidlertid noget af underkategoriseringerne ‘value’ og ‘orientation’. Hvis vi tager ‘value’ som eksempel, kan man fx inden for ‘probability’ skelne mellem *certain* (høj), *probable* (medium) og *possible* (lav) og inden for usuality mellem *always* (høj), *usually* (medium) og *sometimes* (lav) (Halliday 2004: 620). Ifølge Halliday (2004: 621) ender vi med et system af ikke mindre end 144 modalitetskategorier samt med en afsluttende bemærkning om, at “The actual number of systematic distinctions that are made in this corner of the language runs well into the tens of thousands” (2004: 624). På et overordnet plan berører disse udtalelser en helt central tendens og til dels også et centralt problem ved SFL, nemlig tendensen til en overordentligt høj detaljeringsgrad i kategoriseringen af forskellige sproglige fænomener samt spørgsmålet om, hvor hensigtsmæssig en sådan detaljeringsgrad i virkeligheden er. Man kan naturligvis argumentere for det synspunkt, at da sprog er en yderst kompleks størrelse (ligesom den verden, det repræsenterer/konstruerer), må den lingvistiske teori, der søger at gribe sproget, ligeledes være kompleks. Inden for det systemisk funktionelle paradigme ser man imidlertid til tider en tendens til at udvikle et så detaljeret lingvistisk beskrivelsesapparat, at målet nærmest synes at være et isomorft forhold mellem teori og det sprog, teorien søger at beskrive. I sin yderste konsekvens er et sådant 1:1-forhold mellem teori og genstandsfelt naturligvis helt urealistisk, men man bør holde sig for øje, at en sådan teori ydermere ville være ganske uden nytte. Enhver teori er jo netop generaliseringer, og som Harder (2005) så

2. Traditionel epistemisk modalitet.

3. Traditionel deontisk modalitet.

rigtigt bemærker, bør vi være yderst bevidste om den bagvedliggende motivation for vore kategorier samt åbne for at justere teorien, når vi møder data, der ikke umiddelbart kan beskrives inden for de givne teoretiske rammer.⁴

Når dette er sagt, er modalitesbegrebet i SFL med de fire overordnede kategorier, 'probability', 'usuality', 'obligation' og 'inclination', forholdsvis let at håndtere i litterær analyse og et givende analyseredskab i afdækningen af nogle af de interpersonelle relationer, der er på spil i en given tekst.⁵ Jeg skal i det følgende eksemplificere dette i en modalitesanalyse af James Joyces novelle "Two Gallants" (1914/1992),⁶ idet jeg løbende vil kaste et kritisk blik på de problemfelter ved teorien, denne analyse måtte pege på.

3. Modalitetsanalyse af "Two Gallants"

"Two Gallants" ("To Kavalerer") er en realistisk novelle om degenereret ridderlighed, i hvilken to unge irske mænd udnytter en tjenestepiges forelskelse i den ene til at få hende til at stjæle sig penge og gode cigarer. Novellens plot er simpelt: Lenehan og Corley følges til det sted, hvor Corley skal mødes med sin pige, og diskuterer på vejen Corleys erfaringer med kvinder. Corley møder pigen og efterlader Lenehan til formålsløs vandring rundt i Dublin. Da Corley kommer tilbage, får han pigen til at hente sig en guldmønt, som hun enten selv har sparet op eller stjålet fra sit herskab.

Modalitet er ikke et prominent træk ved "Two Gallants". Ikke desto mindre spiller denne interpersonelle sproglige ressource en væsentlig rolle i karakteriseringen af novellens to hovedpersoner samt i konstruktionen af den interpersonelle kommunikation, der foregår mellem

4. Harder (2005) kritiserer netop SFL for ikke at leve op til disse krav og peger desuden på andre problemer ved Hallidays funktionelle lingvistik – et sundt omend noget harskt indspark til alle, der arbejder med SFL, som kan og forhåbentlig vil bidrage til konstruktiv dialog om teoriens stærke og svage sider.

5. Et andet aspekt af tekstens interpersonelle betydninger kan afdækkes med en mood-analyse, hvor der fokuseres på karakterernes (og fortællerens) valg af yringsfunktioner og deres leksikogrammatiske realiseringer (jf. fx Nørgaard 2003: 91-103).

6. I det følgende har mine referencer til novellen formen: (sidedetal. linje(r)). I citater fra novellen er al brug af fed min markering.

forfatter og læser via novellens fortæller. Jeg skal i det følgende søge at afdække, hvorledes Lenehans og Corleys modalitetsvalg er med til at konstruere de to karakterer samt hvilken rolle, modalitet spiller på novellens fortællerniveau.

En modalitetsanalyse af Corleys diskurs er forholdsvis simpel, da han sjældent gør brug af modalitet. Når det sker, er det hovedsagelig i form af modalverbet *will* som i nedenstående udsagn, der alle angår Corleys forestående møde med pigen og hans forventninger til udfaldet deraf:

- (1) Time enough She'll be there all right. (47.18)
- (2) I'll pull it off (47.30)
- (3) We'll be coming back. (49.7)

I analysen af eksempler med *will* støder vi ind i spørgsmålet om modalitet vs. ren fremtid, idet *will* rummer begge typer betydning. Det er især svært at skelne utvetydigt mellem *will* med ren fremtidsbetydning og 'probability', fordi afsenderen i sit valg af present future "talks about the future as if it were certain" (Bache & Davidsen-Nielsen 1997: 290). I stedet for at diskutere hvorvidt brugen af *will* i de tre eksempler ovenfor udtrykker fremtid eller modalitet, synes det vigtigere at konkludere, at Corleys sproglige valg på dette område falder på netop den leksikalske enhed, der rummer begge typer betydning, og at han via dette valg – og i samspil med andre elementer af teksten – konstrueres som en mand, der ikke tvivler på sig selv og sine evner med kvinder.

I modsætning til Corley modaliserer og modulerer Lenehan ofte, og hans brug af modalitet er langt mere varieret end Corleys. I nedenstående eksempel ses, hvorledes Lenehan gør brug af den modale **høflighedsmarkør** *may*:

- (4) "Well!... That takes the biscuit!"
His voice seemed winnowed of vigour; and to enforce his words he added with humour:
"That takes the solitary, unique, and, if I **may** so call it, *recherché* biscuit!" (44.1-5)

Med sin høflighedsmarkering og en vis påtaget stiliseren udgør dette ordvalg – der i øvrigt får ekstra vægt ved at være det første, vi hører Lenehan sige – en markant kontrast til Corleys tale. Brugen af modalitet bidrager her til den sproglige gestaltning af de to karakterer og deres indbyrdes hierarki: Lenehan stiliserer, smigrer og benytter høflighedsmodulation, hvorimod Corley ikke har slige sproglige valg nødvendig.

Til karaktertegningen af Lenehan hører også hans **udsagnsforstærkende brug af modalitet**, som vi fx ser det i nedenstående kommentar til Corley, der angår dennes forhold til pigen:

- (5) Of all the good ones ever I heard ... that **emphatically** takes the biscuit. (45.7-8)

I denne sammenhæng er Hallidays udsagn om high value modality relevant:

even a high value modal (*certainly, always*) is less determinate than a polar form: *that's certainly John* is less certain than *that's John*; *it always rains in summer* is less invariable than *it rains in summer*. In other words, you only say you are certain when you are not. (2004: 147)

Lenehans udsagnsforstærkende brug af modalitet gør i virkeligheden hans udsagn mindre sikkert og signalerer en vis usikkerhed, der yderligere underbygges og gives sproglig prominens af den næsten ordrette gentagelse af konstruktionen i hele tre af hans første fem ture.⁷

Som allerede nævnt er modalitet ikke særligt fremtrædende i "Two Galants", men novellen rummer to passager, hvor forekomsten af modalitet er særdeles høj. I begge passager manifesterer modalitetsvalgene Lenehans **usikkerhed**, omend den kommer til udtryk på forskellig vis. I den første passage følger vi Lenehans tanker om hans egen livssituation:

7. Det bør nævnes, at der synes at være forskel på *will* og andre high value modals, hvad angår Hallidays påstand ovenfor. Hvor Lenehans brug af high probability modality bidrager til konstruktionen af denne karakters usikkerhed (flere eksempler følger), fremstår Corleys brug af high probability modality i form af *will* som et udtryk for sikkerhed.

- (6) He was tired of knocking about, of pulling the devil by the tail, of shifts and intrigues. He **would** be thirty-one in November. **Would** he **never** get a good job? **Would** he **never** have a home of his own? He thought how pleasant it **would** be to have a warm fire to sit by and a good dinner to sit down to. He had walked the streets long enough with friends and with girls. He knew what those friends were worth: he knew the girls too. Experience had embittered his heart against the world. But all hope had not left him. He felt better after having eaten than he had felt before, less weary of his life, less vanquished in spirit. He **might** yet be able to settle down in some snug corner and live happily if he **could** only come across some good simple-minded girl with a little of the ready. (51.34-52.13)

Hvor passagens første forekomst af verbet *would* udtrykker ren fremtidsbetydning snarere end modalitet, er de næste tre forekomster klart modale og konstruerer i kombination med 'usuality'-markøren *never* samt den interrogative sætningsstruktur Lenehans usikkerhed om fremtiden. I de sidste to linjer munder denne usikkerhed ud i et skrøbeligt optimistisk syn på fremtiden, hvilket udtrykkes via 'low value modality' i *might* og *could*: Lenehan ser denne fremtidsvision som en mulighed – men på ingen måde en sikker en.

Den anden passage med koncentreret brug af modalitet er måske mere interessant. Her følger vi atter Lenehans tanker, mens han venter på, at Corley og pigen skal vende tilbage:

- (7) His mind became active again. He wondered had Corley managed it successfully. He wondered if he had asked her yet or if he **would** leave it to the last. He suffered all the pangs and thrills of his friend's situation as well as those of his own. But the memory of Corley's slowly revolving head calmed him somewhat: **he was sure** Corley **would** pull it off all right. All at once the idea struck him that **perhaps** Corley had seen her home by another way, and given him the slip. His eyes searched the street: there was no sign of them. Yet it was **surely** half an hour since he had seen the clock of the College of Surgeons. **Would** Corley do a thing like that? He lit his last cigarette and began to smoke it nervously. He strained

his eyes as each tram stopped at the far corner of the square. They **must** have gone home by another way. The paper of his cigarette broke and he flung it into the road with a curse.

Suddenly he saw them coming towards him. He started with delight, and keeping close to his lamp-post tried to read the result in their walk. They were walking quickly, the young woman taking quick short steps, while Corley kept beside her with his long stride. They did not seem to be speaking. An intimation of the result pricked him like the point of a sharp instrument. **He knew** Corley would fail; **he knew** it was no go. (53.11-35)

Ud over modalitetens prominens ovenfor er det værd at bemærke, hvordan det modale ændrer karakter i denne passage i en refleksion (eller konstruktion) af Lenehans usikkerhed i forhold til Corley, Corleys planer samt i forhold til sig selv. I *he was sure Corley would pull it off all right* forsøger Lenehan ved hjælp af 'high value modality' at overbevise sig selv om, at Corley nok skal klare sit forehavende med pigen – et mønstereksempel på 'high value modality', der i virkeligheden udtrykker mindre sikkerhed end en polær form (jf. Halliday 2004: 147). Lenehan skruer op for modaliteten for at overbevise og dermed berolige sig selv. Umiddelbart efter følger imidlertid modalitet af en lavere værdi, der tydeligt indikerer, at han ikke er helt så sikker, som han netop foregav over for sig selv: *perhaps Corley had seen her home by another way*. Dette efterfølges af fornyet brug af 'high value modality', men nu er formålet for Lenehan ikke længere at berolige sig selv med, at Corley nok skal klare det, men at overbevise sig selv om, at hans ven har snydt ham og svigtet deres aftale: *Yet it was surely half an hour* og *They must have gone home by another way*. Med passagens sidste forekomst af modalitet (*He knew Corley would fail; he knew it was no go*) synes funktionen af 'high value modality' for Lenehan at være at overbevise sig selv om, at Corley ikke klarer sit forehavende med pigen, og dermed foregribe en mulig skuffelse.

Det skal i forbifarten nævnes, at markeringen af den projicerende sætning *he knew* i analysen ovenfor er i tråd med modalitetsbegrebet hos SFL, idet det markerede her ikke udtrykker ægte videprocesser, men ifølge Halliday (2004: 614) fjører modalitet til de projicerede bisætninger. Således udtrykker *he knew it was no go* ikke Lenehans konkrete viden, men hans holdning til resultatet af Corleys forehavende, hvad angår

'predictability'. Rent modalt svarer *he knew it was no go* altså semantisk nogenlunde til *it was clearly no go* og *he knew Corley would fail* til *Corley would certainly fail*.⁸ Herom mere i diskussionen af 'grammatisk metafor' nedenfor.

På grund af den for novellen relativt store forekomst af modalitet i ovenstående citat ser vi en sproglig 'foregrounding' af netop denne passage, der da også viser sig at være en nøglepassage på flere måder. Her ser vi for alvor, hvor vigtig Corleys affære er for Lenehan, og da vi som læsere på dette tidspunkt ikke forstår hvorfor, er modaliteten desuden med til at skabe suspense. Ved hjælp af forskellige sproglige strategier, som det vil være et sidespor at komme ind på her,⁹ bliver læseren gennem hele novellen forledt til at tro, at Corleys stævnemøde drejer sig om sex, og det er først i novellens allersidste linje, det bliver afsløret, at målet i virkeligheden er at få penge fra pigen. Da vi ved læsningen af ovenstående passage endnu tror, at omdrejningspunktet er, hvorvidt Corley opnår sex eller ej, må vi derfor undres over Lenehans opslugthed af hele affæren og nysgerrigt læse videre. Hertil kommer, at den generelle prominens og brede variation af modalitet i passagen er med til at konstruere Lenehan som en rund karakter, hvilket inviterer læseren til at placere en vis empati hos ham, selvom det, han og Corley har gang i, viser sig at være ret usmageligt.

Et andet aspekt af brugen af modalitet ser vi i nogle af de passager, hvor Lenehan taler om Corely og dennes affærer med kvinder:

- (8) Well... tell me, Corley, **I suppose** you'll be able to pull it off all right, eh? (46.45)
- (9) **I suppose** that's your doing (47.5) [at en tidligere kæreste er endt som prostitueret]
- (10) **Maybe** she thinks you'll marry her (45.1)

I analysen af disse eksempler synes det frugtbart at anvende Hallidays modale underkategoriseringssystem 'orientation', der angår placeringen

8. For 3. pers. subjekter gælder dette formodentlig kun i eksempler på fri indirekte tale (se nedenfor). Halliday omtaler kun 1. pers. konstruktioner, og området bør undersøges nøjere.

9. Se Nørgaard (2003: 145-147).

af modalt ansvar.¹⁰ Ifølge Hallidays oversigtsskema nedefor (2004: 615) er der fx inden for kategorien ‘probability’ overordnet fire formelle måder, hvorpå man kan udtrykke modalitet:

Expressions of probability

Category		Type of realization	Example
(1) subjective	(a) explicit	<i>I think, I'm certain</i>	<i>I think Mary knows</i>
	(b) implicit	<i>will, must</i>	<i>Mary'll know</i>
(2) objective	(a) implicit	<i>probably, certainly</i>	<i>Mary probably knows</i>
	(b) explicit	<i>it's likely, it's certain</i>	<i>It's likely Mary knows</i>

Modalitet kan altså enten udtrykkes **eksplicit** ved at placere det modale element i en separat ledsætning, eller **implicit** ved at placere det modale element i den ledsætning, der modaliseres. Desuden kan modaliteten enten fremstilles som **subjektiv** eller **objektiv**. I analyseøjemed er det interessante her spørgsmålet om, hvor ansvaret for den modale farvning placeres, samt det, at de eksplicitte realiseringer af modalitet måske umiddelbart synes mindre tydeligt modale, da de subjektivt konstrueres som fx mentale processer (*I think, I suppose*) og objektivt som objektive fakta (*It is likely that, It is certain that*).

I eksemplerne (8) og (9) ovenfor ser vi Lenehan benytte sig af den eksplicitte subjektive struktur. Reelt angår modaliteten – og altså usikkerheden – i disse sætninger, hvad Corley har gjort og vil være i stand til at gøre. Mere typiske eller ‘kongruente’¹¹ modale valg ville ifølge Halliday være implicitte modale strukturer så som *you'll probably be able to pull it off all right* og *that's probably your doing*. Men valget af den eksplicitte subjektive modale form er funktionel – for Lenehan og i sidste ende for Joyce, der jo konstruerer Lenehan sprogligt blandt andet via dennes diskurs. Ved valget af eksplicit subjektiv modalitet konstrueres Lenehan som en person, der placerer usikkerheden hos sig selv (*I suppose*), selvom det er Corley, usikkerheden angår. Lenehan er ikke i en position til at konstruere Corleys gøren og laden som usikker og vælger helt pragmatisk – funktionelt – en anden realisering fra “usikkerheds-

10. Dvs. hvem der konstrueres som ansvarlig for den modale farvning af et givet udtryk.

11. Jf. diskussion om Hallidays begreb ‘kongruens’ nedenfor.

paradigmet”. Det er i denne sammenhæng værd at lægge mærke til, at han ikke har samme problem med at modalisere, når han taler om Corleys pige. I eksempel (10), *Maybe she thinks you'll marry her*, placeres det modale element således hvor det ifølge Halliday “hører til” – dvs. i den ledsætning, det modaliserer. I modsætning til Corley har pigen en plads i hierarkiet, der legaliserer dette sproglige valg – eller set fra et andet perspektiv: dette valg er netop med til at placere pigen i karakterernes indbyrdes hierarki. Selvom begrebet ‘orientation’ altså tydeligvis komplicerer modalitetsbeskrivelsen noget, er det klart fra analysen ovenfor, at netop denne underkategorisering kan bidrage til tekstanalysen med væsentlige betydningsbærende nuancer.

I forbifarten omtalte jeg den eksplicite realisering af modalitet som “inkongruent” og dermed som et eksempel på det, Halliday kategoriserer som ‘**grammatisk metafor**’. Grammatisk metafor er et af de begreber, jeg var meget begejstret for, da jeg først stiftede kendskab til SFL, men som jeg senere – og netop med udgangspunkt i analysen af eksemplerne (8) og (9) – har udviklet en vis usikkerhed over for. I det følgende vil jeg kort præsentere dette for SFL helt centrale begreb og dernæst redegøre for mine forbehold desangående.

Inden for SFL skelner man mellem ‘typisk’ og ‘atypisk’ leksikogrammatisk realisering af semantisk betydning – dvs. mellem ‘kongruente’ og ‘inkongruente’ leksikogrammatiske valg. Hvis vi tager eksperientiel betydning som et eksempel, realiseres *Participant*er typisk – eller kongruent – af nominaler (*Peter*), *Processer* af verbaler (*has been smoking*) og *Cirkumstantialer* af adverbialer (*for many years*). Via fx nominalisering kan vi imidlertid jonglere rundt med det leksikogrammatiske indhold (nominal, verbal, adverbial) af de semantiske funktioner (*Participant*, *Process*, *Cirkumstantial*), således at *Participant*en og *Process*en i sætningen ovenfor fx kan realiseres sammen som *Participant* i *Peter's smoking worries me*. En sådan ‘atypisk’ eller ‘inkongruent’ leksikogrammatisk realisering af semantiske funktioner kalder Halliday “grammatisk metafor”.

Princippet bag interpersonelle grammatiske metaforer er det samme som ved eksperientiel grammatisk metafor. Her taler man inden for SFL ligeledes om kongruent og inkongruent leksikogrammatisk realisering

af diskurssemantisk betydning. Således anses fx den imperative sætningsstruktur (*Luk døren!*) for den kongruente realisering af ytringsfunktionen ‘demanding goods & services’, hvorimod interrogativen *Er du sød at lukke døren?* eller deklarativen *Uh, hvor er der koldt herinde* betragtes som inkongruente realiseringer af samme ytringsfunktion og dermed som grammatiske metaforer, da ytringens reelle funktion hverken er at skaffe eller give information, men at få døren lukket. Det er vigtigt at bemærke, at termerne ‘typisk’/‘atypisk’ og ‘kongruent’/‘inkongruent’ ikke skal forstås, som om det ene valg er bedre, mere korrekt eller nødvendigvis har en hyppigere forekomst end det andet, men at ‘typisk’ og ‘kongruent’ bør opfattes som ‘prototypiske’ leksikogrammatiske valg til realiseringen af en given betydning.

I Lenehans ytringer om Corley og dennes affærer i (8) og (9) (dvs. i eksplicit realiseret modalitet) ser vi eksempler på en anden type interpersonel grammatisk metafor, nemlig modalitetsmetafor. Reelt siger Halliday ikke meget om, hvad der gør denne type modalitet metaforisk, bortset fra at det modale formelt er flyttet fra den projicerede til den projicerende sætning: “Modality represents the speaker’s angle, either on the validity of the assertion or on the rights and wrongs of the proposal; in its congruent form, it is an adjunct to a proposition rather than a proposition in its own right.” (Halliday 2004: 624). I sin argumentation for, hvad der bør betragtes som metaforisk og ikke-metaforisk realisering af modalitet, støtter Halliday (2004: 614) sig desuden kraftigt til en tag-question-test, som angiveligt griber sætningens hovedproposition og dermed det, der modaliseres, hvorimod det element, der har metaforisk status ifølge Halliday ikke kan blive “tagged”. Som Bache har påpeget i forskellige sammenhænge (bl.a. i SFL-kredsen, SDU), er denne tag-question-test imidlertid ikke et holdbart bevis for, om noget er metaforisk eller ej, og man må undre sig over den høje status, denne test tilskrives i beskrivelsen af modalitetsmetaforer i SFL.¹²

Mit eget forbehold over for at kategorisere *That’s probably your doings* som en kongruent realisering af modalitet og *I suppose that’s your doing* som grammatisk metafor angår **naturalighedsbegrebet** hos SFL og min egen

12. Fx overtager Thompson (1996) og Eggins (1994) testen uden forbehold, ligesom Andersen & Smedegaard (2005) bruger den i deres beskrivelse af dansk.

umiddelbare oplevelse af *I suppose that's your doing* som et udtryk, der netop rummer et naturligt – eller kongruent – forhold mellem leksikogrammatisk form og diskurssemantisk betydning. Hvis modalitet forstås som interpersonel farvning i form af vurdering og/eller holdning til det ytre, virker *I suppose that's your doing* på sin vis mindre metaforisk end den såkaldt kongruente form, fordi konstruktionen netop ekspliciterer sin modalitetskilde. Altså: vi har operationaliseret begrebet 'modalitet' og antager i vores grammatik at modalitet udtrykkes mest naturligt vha. modalverber og modaladjunkter, og at det følgelig er i eksemplerne på implicit modalitet, at vi finder naturlige leksikogrammatiske realiseringer af modalitet. Men hvis modalitet er holdningsmarkering, kunne man måske modsat argumentere for det naturlige i eksplicit at påtage sig det modale ansvar – og dermed for det naturlige forhold mellem leksikogrammatisk realisering og diskurssemantisk betydning – som vi ser det i eksemplerne (8) og (9) fra Joyces novelle.

Måske er det i det hele taget problematisk at operere med et begreb om, hvad der er grammatisk naturligt i en funktionel sprogteori, hvor naturlighed vel netop altid bør betragtes i forhold til den givne sociale kontekst, hvori teksten eksisterer. Hvis man som Halliday (1994: xvii-xviii) antager, at der er et naturligt (ikke-arbitrært) forhold mellem leksikogrammatik og betydning, bør man måske spørge sig selv, om det giver mening at opretholde noget som naturligt, hvis dets forekomst vil blive betragtet som unaturlig i de fleste kontekster. Således er det fx undtagelsen mere end reglen, at vi benytter den imperative form, når vi kræver 'goods & services', hvor de fleste situationelle kontekster vil få os til at realisere et sådant krav interrogerativt (*Gider du gå i Bilka og købe ind til aftenmaden?*) eller deklarativt (*Vi skal ha' købt ind til aftenmaden, men jeg er bare så træt*), og ikke imperativt (*Gå i Bilka og køb ind til aftenmaden!*).

Hvor jeg ovenfor har kigget på Joyces brug af modalitet på karakterniveau, vil jeg afslutningsvist kaste et blik på den modalitet, der forekommer på fortællerniveau i "Two Gallants". Grundlæggende er forekomsten af modalitet på dette niveau meget lille. At fortællerens brug af modalitet ikke er prominent, betyder imidlertid ikke, at dette aspekt af fortællerdiskursen er uvæsentligt. Tværtimod er den sparsomme forekomst af modalitet på fortællerniveau netop et funktionelt valg, der er med til at

trække fortælleren og dennes holdninger og evaluering i baggrunden, hvilket har betydning for den form for kommunikation, der finder sted mellem forfatter og læser.

I visse passager af novellen, fx i (6) og (7) citeret ovenfor, ser vi en forekomst af modalitet, der ikke er konsistent med den ellers neutrale og autoritative fortæller, og det er netop modaliteten, der – sammen med interrogativerne – indikerer, at denne del af fortællingens diskurs kommer direkte fra Lenehans perspektiv. De pågældende passager er en god illustration af den rolle, modalitet ofte spiller i den konstruktion af synsvinkel og synsvinkelskift, vi ser i fri indirekte tale i litterære tekster. Modaliteten er her en holdningsmarkør, der tillader fortælleren periodevis at glide næste umærkbart ind i en karakter og præsentere det litterære univers fra dennes perspektiv og ellers selv fremstå som en neutral udenforstående fortæller. Da samspillet mellem modalitet og fortælleperspektiv i fri indirekte tale er et velafdækket område inden for den litterære lingvistik (jf. fx Simpson: 1993, Toolan: 1998), vil jeg her fokusere på den type modalitet, der udelukkende kan tilskrives fortælleren i "Two Gallants". De følgende passager er eksempler herpå:

- (11) Most people considered Lenehan a leech, but in spite of this reputation, his adroitness and eloquence had **always** prevented his friends from forming any general policy against him. (44.8-11)
- (12) Whenever any job was vacant a friend was **always** ready to give him the hard word. He was **often** to be seen walking with policemen in plain clothes, talking earnestly. (45.18-25)
- (13) As the two young men walked on through the crowd Corley **occasionally** turned to smile at some of the passing girls, but Lenehan's gaze was fixed on the large faint moon circled with a double halo. (45.33-46.2)

Som det fremgår af disse repræsentative eksempler, består modalitetsvalgene på fortællerniveau hovedsagelig af 'usuality modality'. Hvor den modale interpersonelle farvning er forholdsvis let at se i eksempler på de tre andre typer modalitet, synes det noget sværere at få øje på en sådan farvning i de understregede eksempler i (11) til (13). I deres

behandling af modalitet indrømmer Martin, Matthiessen & Painter (1997), at det er let at forveksle modaladjunkter der udtrykker 'usuality' med cirkumstantialadjunkter med ren eksperientiel betydning, men fastholder alligevel at "Usuality is an interpersonal system because [...] it involves gradations between positive and negative [...], thus involving speaker judgement and a close relationship to the meaning of the Finite." (Martin, Matthiessen & Painter 1997: 72). Hvad angår "speaker judgement" føler forfatteren af nærværende artikel sig ikke helt overbevist. Når en sætning som *He is always late* tres i en kontekst, hvor *always* ikke betyder *always*, men *often* eller måske endda blot *twice*, giver det god mening at kategorisere *always* som modalmarkør, da ordets modale – og dermed interpersonelle – indhold træder tydeligt frem, men i tilfælde hvor *always* rent faktisk betyder *always*, er det interpersonelle svært at se. Hvis man følger beskrivelsen af 'usuality' i SFL (fx Halliday 1994; Martin, Matthiessen & Painter 1997), ser de fremhævede eksempler ovenfor ud til at falde inden for denne kategori. Når det fx bliver sagt om Corley, at *He was often to be seen walking with policemen in plain clothes* og *Corley occasionally turned to smile at some of the passing girls*, er det imidlertid svært at få øje på et interpersonelt modalt indhold i form af "speaker's attitude". Jeg vil derfor påstå, at det, Halliday kalder 'usuality modality', er mindre modalt end de andre modalitetskategorier, hvad angår holdningsmarkering, og at den logiske konsekvens heraf må være, at hvis kategorien skal være praktisk anvendelig i analysen af interpersonel betydning, bør man kun medtage eksempler, der tydeligt udtrykker netop denne type betydning. Hvor behandlingen af modalitet fra et funktionelt perspektiv har den fordel, at området beskrives samlet på tværs af leksikogrammatisk form (jf. Jakobsen 2004), rummer den funktionelle tilgang til gengæld den fare, at man presser forholdsvist disparate enheder sammen, som vi fx ser det i ligestillingen af 'usuality' med de øvrige modalkategorier i SFL, selvom kategoriens medlemmer generelt må siges at være mindre modale end inventaret i de øvrige kategorier.

4. Konklusion

Modalitet er altså et kompliceret område af sproget og dermed også af den sprogteori, der søger at gribe dette område. På trods af områdets kompleksitet og faldgruber er det imidlertid tydeligt, at en modalitets-

analyse kan være frugtbar selv af en tekst som "Two Gallants", hvor modalitet ikke er et fremtrædende træk. Hvis vi kigger på Joyces tekst som funktionel kommunikation mellem forfatter og læser, er det væsentligt at bemærke, at hvor novellens karakterer modaliserer og modulerer, er modalitet stort set ikke-eksisterende i fortællerens diskurs bortset fra sporadiske forekomster af 'usuality modality'. Lenehans og Corleys brug af modalitet udtrykker holdning og vurdering, konstruerer magtforhold og spiller en væsentlig rolle i novellens karaktertegning. Andre modalitetsvalg er med til at konstruere en relativt neutral fortæller – i særdeleshed fravalget af modalitet, men også valget af 'usuality', der jo netop er den modalkategori, hvor den interpersonelle farvning i form af holdning og vurdering er meget begrænset hvis ikke helt fraværende.

Henvisninger

- Andersen, T. H. & F. Smedegaard. (2005). *Hvad er meningen?* Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Bache, C. (2004). Tempus i Systemisk Funktionel Lingvistik: En kritisk gennemgang, i B. L. Jensen, I. Korzen & H. H. Müller (red.), *Ny forskning i grammatik 11*, Odense: Syddansk Universitetsforlag, 7-27.
- Bache, C. & N. Davidsen-Nielsen (1997). *Mastering English. An Advanced Grammar for Non-native and Native Speakers*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter.
- Eggs, S. (1994). *An Introduction to Systemic Functional Linguistics*. Great Britain: Pinter.
- Halliday, M. A. K. (1994). *An Introduction to Functional Grammar*. London, New York, Sydney, Auckland: Arnold.
- Halliday, M. A. K. & C. M. I. M. Matthiessen (2004). *An Introduction to Functional Grammar* (3. udg.). London, New York, Sydney & Auckland: Edward Arnold.
- Harder, P. (2005) Dansk Funktionel Lingvistik: En introduktion, i E. Engberg-Pedersen et al. (red.), *Dansk Funktionel Lingvistik*, København: Københavns Universitet, Handelshøjskolen i København, Roskilde Universitetscenter, 1-38.
- Jakobsen, L. F. (2004). Modalitet i en funktionelt orienteret tysk grammatik, i B. L. Jensen, I. Korzen & H. H. Müller (red.), *Ny forskning i grammatik 11*, Odense: Syddansk Universitetsforlag, 103-120.

- Joyce, J. (1914/1992). Two Gallants, i *Dubliners*. London, New York, Victoria: Penguin, 43-55.
- Martin, J. R., C. M. I. M. Matthiessen & C. Painter. (1997). *Working with Functional Grammar*. Great Britain: Arnold.
- Nørgaard, N. (2003). *Systemic Functional Linguistics and Literary Analysis. A Hallidayan Approach to Joyce – A Joycean Approach to Halliday*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Simpson, P. (1993). *Language, Ideology and Point of View*. London: Routledge.
- Thompson, G. (1996). *Introducing Functional Grammar*. Great Britain: Arnold.
- Toolan, M. (1998). *Language in Literature. An Introduction to Stylistics*. Great Britain: Arnold.